

Szentirmai László

Tajvani mozaik

Sárospatakon a nyolcvanas évek közepe óta rendezzük meg az egy-két személyes kis bábszínházak, szóló előadóművészek fesztiválját, amelyre az UNIMA, a műfaj nemzetközi egyesületének rendezvény-naptára segítségével lehet külföldről jelentkezni. 2000-ben a "Zsákomban a bábom" néven ismeretes rendezvényre a Taiwan Puppet Union gálacsoportja is bejelentkezett. A szervezés alatt derült ki, hogy a szokottól eltérő, nagyobb létszám több tajvani bábegyüttes vezető színészeiből és igazgatóiból jött össze és bemutatójukat mindkét fél számára előnyösen úgy állították össze, hogy ők maguk beleférjenek a kiírásba, mi pedig a lehető legszélesebb skálát láthassuk az ottani műfaji kínálatból.

A vendégek őszinte érdeklődéssel vetették magukat az eseményekbe és a fesztivál mellé szervezett életmű kiállítását is figyelembe véve még azon ősszel meghívtak a magyar gyakorlatot ismertető előadókörútra, hogy diákok között dolgozva, érdeklődő pedagógusok és öntevékeny szülői munkaközösségek előtt mutassam be diaképek és videofelvételek segítségével az alkalmazott - vagy más néven pedagógiai bábjáték hazai gyakorlatát – az iskolától a főiskoláig.

Ilyen előzmények után töltöttem 2001. augusztus 6–20. között két hetet Tajvanban – tanítással tanulással. A meghívás alapját az ebben az évben első alkalommal megrendezett tajpeji Nemzetközi Gyermekművészeti Fesztivál jelentette. A repülőút költségeihez az Oktatási Minisztérium nyújtott jóindulatú segítséget.

Kína a világ egyik legnagyobb országa, méretben csak Oroszországgal vethető össze, egymaga nagyobb, mint egész Európa. A kínai kommunisták által kierőszakolt változtatások nyomán – amelyek véres polgárháborúba torkolltak - a Kínai Köztársaság állami vezetése Tajvan (korábbi ismert neve Formosa) szigetére tette át székhelyét. A történet folytatása ismeretes, a Kínai Népköztársaság a nemzetközi politikában ma is azon törekvéseinek igyekszik érvényt szerezni, melynek központi gondolata az, hogy csak egy Kína létezik a földön.

Macau, Hongkong mellett Tajvan kétségtelenül a legnagyobb falat: a szigetország/tartomány a világ tizennegyedik ipari nagyhatalma és igen előkelő társaságban mutatja fel a nem mindennapi teljesítményt.

Igazán az tudja mindezt értékelni, aki tisztában van Tajvan méreteivel.

A tartomány (mert mindenki igyekszik a politikai tekintetben kényes fogalmakat kerülni – én is) kisebb területen fekszik, mint a Dunántúl, - északi területeit 3000-3900 méter magas csúcsokkal ékesített fiatal lánchegység teszi változatossá és természetesen csak

a lábainál lakhatóvá – viszont közel 22.000.000 lakosa van. A Ráktérítón való elhelyezkedése meghatározza éghajlatát is. Ez Tajvant a szinte örök nyár és tavasz világává varázsolja, ahol a (mi fogalmaink szerinti) tél ismeretlen, havat alig látnak, a nyár a maga 32°-38°C hőmérsékletével, a sziget jellegnek megfelelően hozzá tartozó 60-80%-os páratartalommal a magyar utazó számára egy országnyi virágház, amelynek széle a tengerpart, teteje pedig maga a mennybolt.

A rizst háromszor is (!) arathatják, az egész vegetáció frisszöld, a növények, a virágok, a madarak és a pillangók alig elképzelhető gazdagsága teszi elragadóvá az összbenyomást. Ami csak növeli az előbbieket érdekességét, hogy az élővilág közel 40%-a őshonos. Penghu, Kinmen, Matsu - nagyobb szigetek – mellett még vagy száz kisebb tartozik Tajvanhoz, létrehozva a csatornák, öblök sokaságát, ahonnan a halászsok a tengeri élelem (többféle alga, rák, kagyló, hal és puhatestű) tömegét hozzák partra – nap mind nap. A rengeteg zöldség, gyümölcs, aprótestű állat és természetesen a rizs, bambusz, édesburgonya a – világszerte ismert - kínai konyha olyan változatát hozta itt létre, amelyet csak az ínycselek álmissal lehet igazán leírni.

A tajvaniak 12.000 éves kultúrája az őslakókkal kezdődik, akiket a szárazföldről beérkezett kínaiak vontak állami berendezkedésük kontrollja alá – hogy a hódítás szó használatát a leginkább elkerülhessük. Őslakosok ma is élnek, főként a hegylábakra felhúzódozó területeken, de kevesen vannak, '98-as adatok szerint számuk 400.000 fő. Az őshonos nyelvet beszélők száma folyamatosan apad, a fiatal generációk a tajvanit és a mandarint beszélik. Létezik az Őslakosságügyi Minisztérium, amely a gazdag kulturális örökség védelme érdekében igyekszik támogatni a halász, vadász, farmer őshonosokat.

Közismert, hogy olyan nyelv, mint "kínai" nem létezik, helyette nyelvek, nyelvjárások sokaságát kell elképzelnünk, amelyek sokkal nagyobb egymástól való eltérést mutatnak, mint amilyen a sváb, palóc vagy a kiskunsági/szögedi között tapasztalható. (A brit légitársaság repülőin London, Hongkong és Tajpej között angolul és két kínai nyelven tájékoztatták az utasokat.) Tajvanon a mandarin, a hsziang, a hakka, a wu, a fukinéz, és a kantoni nyelvcsoportok dialektusait beszélik, amelyek közül a legelsőként említettették nemzeti nyelvvé, de a kantonit is ismeri és használja a szigetlakók legalább 75%-a. Ma is általánosan használják a tradicionális, kínai betűkaraktereket, amelyek köbe vésett eredetijei az egyik sztélén láthatók (olvashatók) a Nemzeti Palota Múzeumban. Ezek a szárazföldi Kínában, Mao nagy kulturális forradalmának "köszönhetően" már aligha mondhatók közismertnek, hisz a feliratok sokasága fehér mészrétegek takarásában végezte, vagy porrá zúzva örökre eltűnt, a könyveket pedig máglyákon égették el. Itt a szép vonalú, lendületes kézírt betűk - a tradíciók gondos őrzése örvén - a névkártyákon, az újságok lapjain is feltűnnek. Az olvasni tudó, művelt tajvani el tudja olvasni az összes klasszikust – eredetiben – amire a szárazföldiek közül csak az arra szakosodottak képesek. Tajvan kincsesbánya azok számára, akik meg akarják ismerni Kína kultúráját és nem szeretnék, hogy a kép részletei hamisak legyenek. Itt minden eredetiben maradt meg, még a nagy világégek sem hagytak annyi hamut maguk mögött, mint Európában. A Nemzeti Palota Múzeumban, ahonnan csak a zárórát jelző, udvarias felszólításra men-

tem ki - a kulturális kincsek felmérhetetlen sokasága látható. A "Tiltott Városból", a pekingi császári palotából a felbecsülhetetlen múzeumi értékeket a japán hódítók, de főként a kommunisták elől négy lépcsőben, Sanghaj, Nanking beiktatásával Tajpejbe költöztették. 1949 óta a kollekciónak kiegészítése nyomán megközelítően 600.000 tárgy áll rendelkezésre, hogy a tíz évezredre visszatekinteni szándékozó látogató mindent láthasson, ami az enyészet elől általában megmenthető. Ezek nagy hányada európai ésszel fel nem fogható aprólékosan kidolgozott kézműves termék (kő, bronz, cserép, bórdíszmű, bambusz, keményfa, textil), ami még a laikust is elképeszti.

Itt található Szun Jat-szen emlékműve is, akit az államiság, az alkotmány alapfogalmaként nagy tisztelet övez. Tajvan a mi fogalmaink szerint államszövetség, amelynek központi kormánya és kisebb területi "kormányzóságai", valamint a még annál is kisebb - talán a mi járásainknak megfelelő igazgatási egységei vannak. Gazdasági értelemben modern kapitalista állam, amely a magántulajdonon alapuló termelésre épül. Az államhatalom befolyása kicsiny és inkább az olyan, hagyományosan osztály- és nem területi tekintetben fontos ágazatokra terjed ki, mint például a hadügy, a közlekedési infrastruktúra, az energiaipar, vagy a katasztrófavédelem.

Tajvan három arca, az északi, a középső és a déli területek, meglehetősen különböznek egymástól.

A délen helyezkedik el Kaoshiung városa, amely hatalmas agglomeráció. Ez a vidék lapos, jellegzetesen mezőgazdasági terület, a helyet mindenütt az útpadkáig megművelt rizs-, cukornád-, gyümölcs- és zöldségültetvények foglalják el. Az egyébként itt viszonylag alacsony hegyek 30-40 km-re helyezkednek el a tengerparttól és a magas páratartalmú levegőben nem is igen látszanak. A tenger mellett elkerített, keringetett vizű öblökben vagy a nyílt tengeren iparszerű halászat folyik, amelynek termékei nap mint nap asztalra kerülnek valahol. A piacokon nagy a nyüzsgés, minden kapható. A vásárló jégdarabban úszó vízilények (sokuknak a nevét sem tudtam) és tetszetősen csomagolt, sokszor "konyhakész" zöldség közül válogathat. A higiénia itt nem tréfadolog, mindenki betartja. A vizet hűtött, poharas vagy palackozott formában bárhol (akár az utcán is) automatából meg lehet vásárolni, és természetesen a szívószál is csomagolt. Tajvan középső része hegyes, erdős táj és tengerpart. Ez a terület a mi tv-képernyőinkről is ismert. A Toradzsi (egy koreai istenségről elnevezett) tájfun épp két héttel érkezésem előtt dühöngött ott. Még akkor is folyt kutatás néhány ember után az eltűntnek nyilvánított 45 közül. (Ha a szellem nem szabadulhat ki, a test rabságában maradna, ezért mindenki mindent elkövet a holttestek felkutatására, a tisztességes végbúcsú megadásáért.) Ez a terület geológiai értelemben fiatalnak számít, időnként földrengések sújtják. A legutóbbi, az 1999. évi, az elmúlt ötven év legszörnyűbb pusztítását végezte. Bár az építészet gondoskodni igyekszik az épületek ellenállóképességének növeléséről, az elemi erők nem kíméletesek sem az új, sem évszázados épületekkel szemben. A közutakon keletkezett szakadékokra az első pillantásra érthetetlen lankás szakaszok emlékeztetnek. A legkevesebb két-kétsávos utakat vagy újjávarázsozták, vagy újat építettek mellé – sokszor völgyhidakkal kiváltva az egyébként hegyoldali pályákat. Min-

denütt a munka nyomai, a sebek gyógyítása, és a töretlen, nemes életerő. Ezen a területen Nantou városában tartózkodtam leghosszabban. (Második alkalommal itt tanítottam iskolásokat.)

Az északi területek is hegyesek. A völgyek között városok, falvak bújnak meg, sokszor a hegyoldalra felkapaszkodva. Ezek a területek geológiai értelemben nyugodtabbak, Tajpejben nem ritkák a 6-12 emeletes épületek, emeletes házak és lakótelepek, ám magas toronyházat csak egyet láttam.

Az ember megéhezik. Aki szereti az új ízeket kipróbálni és nem viszolyog attól, hogy egy-két dolognak a nevét hiába is mondják, úgysem értheti meg, annak itt a helye. Tajvanban a szecsuániként és hunaniként ismeretes konyha az elterjedt, így mindenek előtt a fokhagyma, a chili, a forró, a csípős ízek vezetnek, ami ötvöződik az édessel. Külön világ a tengeri eledeleké, amelyek főként levesben (kagylók, rákok, algák) vagy nem egyszer nyersen (tonhal és más halak) vagy lángolt, gyorssütött formában kerülnek az asztalra. A csirke-, a disznó-, itt-ott marhahús apró szeletenként kerül a tányérba, és a főtt rizs kisebb csomóival együtt a pálcikával való étkezésre alkalmasan díszleg /szó szerint! az ember előtt. Két napomba került mire megtanultam pálcákkal enni.

Tajvan oktatási szisztémája hasonló és egyben más, mint a miénk.

Az iskola előtti előkészítést fontosnak tartják, ami a mi fogalmaink szerinti óvopedagógusok nagy tömegében és az iskola-előkészítés funkcióját ellátó különféle óvodák nagy számában érhető tetten. A "képzésnek" borsos ára van, de ez ellen panaszt hallani nemigen lehet: mindenki tudja, hogy a jobb jövő letéteményesei a gyerekek. Az általános iskola itt 9 évfolyamos, egységes tanterv szerint halad és a gyerekek 99 %-a elvégzi. Ezt követően a fiatalok a különféle felsőbb iskolai szinteken folytatják tanulmányaikat (mi ezt középiskolának mondanánk), amelynek végeztével a 12. osztályban dönthetnek, hogy megjelennek a munka piacán, vagy egyetemi/főiskolai szinten tanulnak tovább.

Amint arról a későbbiekben beszámolok, én 10-11 éves korú gyerekek számára adtam órákat. Az egyik - Pen Dan Általános Iskola (Tajpej) - az állami tanterv mellett/felett a gyerekeket a tradicionális bábjátékos ismeretek elsajátításában is segíti. A városban kettő ilyen akad (Budapesten egy sincs!). Aki itt tanul, az később, további változatos tanulási folyamat után bábkészítővé, bábjátékosává válhat, amely az aspiráns számára elismert, idősebb mesterek mellett végzett gyakorlatokat, előadást, huzamos együttműködést jelent. A másik a Nantou városból szervezett általános iskolás csoport volt, akik számára a Művelődési Központban alkalmi program volt a velem való találkozás. Mindkettőnek nagy fontosságot tulajdonítottam. Augusztus ott is szünet, bár a Pen Dan Iskola tanulói egy, - más iskolai csoportokkal közösen szervezett - találkozóra egyébként is bejöttek. A tanulók mindkét alkalommal ügyesen, érdeklődéssel dolgoztak velem, amely a kiváló fordításon túl (a játékra felajánlott mesét kínai változatban kézhez vehették) azon is alapulhatott, hogy igen egyszerű megoldást, egyben nagy szabadságot ajánlottam fel, ami itt nem mindennapos. A tajvani kollégák is leginkább ezt találták számukra elgondolkodtatónak, és a velem való együttműködésben a kreatív moz-

zanatok biztosításának lehetőségét és technikáját tartották megőrizendőnek. Az oktatás ugyanis a hagyományok gondos őrzésére tekintettel eléggé keretezetten halad, sok a szolgai másolás, kevés lehetőség van az improvizációra.

Első nap: városnézés, múzeumlátogatás

A tizennégy órás (Budapest - London - Hongkong - Tajpej) repülőút után - amelynek során végig úgy tűnt, hogy az összes ülést a távol-keleti testméretekre szabták - vendéglátóimtól rögtön megkaptam a lehetőséget a kínai kultúrával való ismerkedésre. A legjobb módszerként ehhez a Nemzeti Palota Múzeum meglátogatása ígérkezett. A katalógus bevezetőjéből is kiolvasható, hogy az intézmény a maga határozott és rokonszenves öt jelszón alapuló tevékenységét ("Gyűjtés – Kutatás – Bemutatás – Oktatás – Publikáció") a közönség szolgálata érdekében eleve céltudatosan végzi. A termékben itt is – akárcsak otthon - kitűnően válogatott, alkalmasan kiállított tárgyakat láthatunk, de számomra szokatlan módon a látogató minden ajtó mellett választhat egyet a négy különböző nyelven (két különböző kínai, japán és angol) kinyomtatott, a későbbi összefűzéshez előre kilyukasztott, A/4 méretű fekete-fehér tájékoztató lapokból. Az embegekben ott lapuló gyűjtőszendvélyt meglovagolva végül is egy egyszerű – ám annál tartalmasabb - füzetet állíttatnak össze a látogatóval, aki később újra tanulmányozhatja a látottakat. Aki a teremben aktuálisan fellelhető kiállítás témaköréből bővebb anyaghoz akar jutni, az megvásárolhatja a múzeum könyvalakú kiadványait, amelynek egy-egy demo-példánya ugyanott, a szórólapokat is tartó állványon fellelhető. Számomra a legérdekesebbnek a porcelán feltalálásáról, a jade-kő történelem előtti és távoli múltbéli megmunkálása technológiájáról, a selyemre és papírra festett képtekercsekről, a kalligráfiáról, valamint a bronzművészetről tájékoztató termék bizonyultak. Ottjártam alkalmával egy gyermekcsoport tagjai nagy versengések közepette igyekeztek szórólapjaikat – a kiállító teremben láthatók hiteles másolatait hordozó - összes bélyegzővel lepecsételni. Alkalmi vetítésekre berendezett terem szolgál a szemmel alig látható méretű (tt aztán nagy felületre kivetítve megcsodálható) festészet bámulatos remekeinek bemutatására.

Második nap: tanítás a tajpeji Pen Dan Általános Iskolában

Reggel felkészültem a munkára, átvizsgáltam a felszerelést: diaképek, alaklemezek, kéziszerszámok és a hazánkat bemutató apróbb/nagyobb tájékoztató képes kiadványok. Óra előtt az iskola egyik énektanárjének lakásában gyülekeztünk, aki pazar ebéddel szolgált mindannyiunknak. Az ok természetesen a különleges alkalom volt: egy magyar tanár vállalkozik arra, hogy a bábjáték őshazájában merészeljen bármit is mondani arról, hogy mit, hogyan kell(ene) csinálni... A kollégák – az igazgató, a tánc, a bábjáték és a tusrajz oktatói mellett többen voltunk, és beszélgetés közben a gazdag terítéket jól megkurtítottuk. Ebben én az izgalom miatt nem jeleskedtem különösen. Az iskola Tajpejtől viszonylag távol, a hegyek oldalán húzódik meg. Városi busszal elérhető, de eléggé messze, romantikus környezetben van. A gyerekekkel – akik igen ügyesnek bizonyultak bemutatójuk közben – hamar "szót tudtam érteni". Egyrészt tanulják az

angolt, de megkapták a mese kínai változatát is. Az a lehetőség, hogy a szokottól egyszerűbb változatot készíthettek, ráadásul saját elképzeléseikre is támaszkodhattak – leegyszerűsítette a tevékenységet. Az eldobásra ítélt papírdobozból öt perc alatt rittyentett bábszínház, amely mind síkbábokkal és mind árnyfigurákkal való játékra egyaránt lehetőséget ad, mindenkinek tetszett. Levetítve a mi bábjátékos gyakorlatunkból válogatott 70 diaképet elnyertem a még visszatartott további rokonszenvüket is. Három óras találkozásunk után nagy barátságban búcsúztunk. A tajvani kollégák, a számukra szokatlan szabad, kreatív hozzáállást dicsérték, ami az ő, kissé kötöttebb alapállásuk felől érthető volt. Az ottani – színpadra szánt – történetek inkább "emberesek" (kevésbé állatmesék), amelyek az absztrakciót nem engedik meg oly fokon.

Gyalog jöttünk le a hegyről. Hosszú út volt, de megérte. Az erdő sűrűjében Föld istenének kis templomára leptünk. A méret ez esetben valóban kicsi – a parányi szentély nem nagyobb 20 négyzetméternél -, a domboldalba vájva várja a negyvennél alig több lépcsőn leereszkedő betévedőket. Aprócska terasz szolgálja az ima után megpihenni szándékozót, a víz be van vezetve, áram is van, a tea szertartásos elkészítéséhez alkalmas felszerelés és asztal, több szék áll a sarokban, egy polcon füstlőpálcák tömege, mellettük áldozati-papírpénzkötegek, a templomszolga sehol... Lebámultam a szürkület árnyaiba öltöző völgybe és elszégyelltem magam, hogy egyáltalán átvillant az agyamon – hogy-hogy nem visznek el innen mindent az emberek. A moszkító gondoskodtak, hogy túl soká el ne melázzak. Felkapaszkodtunk a veres papírlampionok által kivilágított lépcsősoron. Alig tudtam megszólalni hazafelé, fárasztó és szép nap volt.

Harmadik nap: látogatás egy árnyjátékos mesternél, a japánok fesztiválprogramja
Pénteket, amolyan pihenőnapként "csak" délutántól táblázták be vendéglátóim. Az átállítás nem ment könnyen, hatkor már javában fenn voltam, kimentem a városba és kivárva a nyitást, a közelben lévő Nemzeti Történelmi Múzeumba látogattam el. Ez az intézmény nyolcezer évre visszatekintve tár elő kézzelfogható és lenyűgöző bizonyítékokat az itteni és a szárazföldi kínai területek kulturális örökségéből. Az idő rövidségére tekintettel (majd négy órát töltöttem benn így is) azokat a célirányosan válogatott remekműveket néztem meg, amelyeket "A halszimbólum a különféle műfajokban", "Szöveg, fonás, vesszőfonás a XIX. és a XX. században" és "Tang dinasztia kori háromszínű cserepeség" címmel rendeztek időszaki kiállítássá a főépület három emeletén.

Lin Chia Hui mester a Hwa Chou Leather Puppet Prama Troupe vezető művésze a taipei Amerikai Általános Iskola egyik délutáni foglalkozását vezette. Itt bepillantottam a tradíciók megőrzésének gyakorlatába. Mr. Lin pvc-fóliára átmásoltatott kengurufigurákat vágatott ki a gyerekekkel, akik az így nyert elemeket alkalmas helyen összeillesztve, az evőpálcákat használva a mozgatáshoz játszottak a maguk készíttette árnybábokkal. Semmi eltérés nem volt ajánlatos – a mester csak a kisebbek által elég szabadon alkalmazott kifestés felett hunyt szemet. Akik jól teljesítettek (mindenki ide tartozott ...) megvehette a mester által előnyomatott egyenkakast. Ezek a figurák igen szépek és a modern sokszorosítás minden előnyét igénybe véve készültek. A rajzfilmekből ismerek

tes "acme báb-kitt" nekem nem nagyon tetszett, nem tudtam elképzelni, mit lehet majd kezdeni az elkészített, közel negyven egyforma bábbal ...Közvetlenül ezután a város egyik érdekes nevezetességébe, a Su Ho Emlékmúzeumba vitt el Ms. Su-Lian. A kis kiállítóhely a papírgyártást mutatja be kezdetektől a mai napig. A látogatók nem csupán megtekinthetik, hanem maguk is gyakorolhatják a (hagyományosan kézzel végzett) műveleteket, sőt a papírgyártás egy házi változatát is megtanulhatják. Érdekes volt, megtanultam. Éppen csak odaértünk a fél nyolckor kezdődő Japán programra, amely a város másik pontján volt. Itt az idegen – főleg a magamfajta, aki nehezen viseli a konstans 33-35 C fölötti, párás meleget – örül a buszon való utazásnak, mert a járműveket (kivétel alig akad!) légkondicionálják. Az előadás megérte a fáradságot. Főleg az utolsó tétel volt érdekes a számomra, amelyet a bábos egy guruló kisszéken ülve adott elő maga elé tartott törpe méretű bábjaival, "akinek" a saját kezét, lábát kölcsönözte és egy homlokon viselt zsinagáttétellel a bábu fejmozgását is a magáéval kontrollálta.

Negyedik nap: látogatás a Happy Puppet Theatre-nél, az ausztrálok bemutatója

10 órakor – miután elkészültem egy ajándéknak szánt kisgrafikával ("Kora reggel a Történeti Múzeum kapujában") - Ms. Su-Lian egy ismerőse segítségével kiutóztunk az agglomeráció egy távolabbi pontjára a sárospataki fesztiválon annak idején bemutatkozott kis bábszínházba és báb-történeti múzeumba. Itt a hagyományos kézi vagy más néven zsákbábok olyan kincsesbányáját találtam, ahol tekerccszámra fogyott a diafilm és a videoszalag. A háromgenerációs bábszínház "feje" Mei asszony, aki a hetvenes évei kezdetén jár, de még ma is előad. Fia és unokája is tagja a kisszínháznak, amely tradicionális darabokat mutat be. Ezen túl az évek alatt nagy számban összegyűlt bábokból készült kiállítást teszik látogathatóvá és el is adnak saját készítésű figurákat. Kérés nélkül megmutatták a különféle bábokat, kinyitották a tárlókat, közelképeket készíthettem száz évnél is idősebb bábukról. Mr. Ko Chia-Tsai, a bábszínház jelenlegi vezetője bízik a töretlen fennmaradásban. Fia egy fiatal hölgygel áll kapcsolatban, aki - itt még szokatlan módon – három másikkal együtt alapított bábegyüttest, amely gyerekekkel foglalkozva nem csupán szórakoztat, de tanít is.

Az ausztrál csoport előadása igazi meglepetés volt. Aki látott már vékony falemezekből kivágott elemekből összeépíthető repülő, dinót és egyebeket, az el tudja képzelni a 60-120 cm-es figurákat. A darab egy imádkozó sáskáról szól, aki lassan, bátortalanul megismerkedik az erdő tündérével. Feledhetetlen aborigin zene, méltóságteljes mozdulatokkal előadott leheletfinom, költői etűd. Remélem 2002-ben eljönnek Sárospatakra. Amíg a darab ment, az igazán leköthetetlen kicsinyek kinn a folyosókon kartonlapra előnyomott, a felületből könnyen kiemelhető papírbábokat készíthettek anyukáik közreműködésével. A koreai előadás azonban feledhető. Az egész darab főleg a helyzetkomikumra épült, ami azonban nem akadályozta meg a gyerekeket és a felnőtteket, hogy önfeledten szórakozzanak a többnyire bugyuta poénokon.

Este kinn a szabadtéri színpadon elcsíptünk egy tradicionális előadást, amely, mint kiderült, egy fiatalokból szerveződött csoport bemutatója volt. Nem említeném meg, ha

nem emlékeztetne kísértetiesen egy korábbi élményemre. Kemény Henrik egyszer megmutatta édesapja korábbi darabjaiban szerepelt bábjait – köztük MikiMauszt, a közismert karikatúra háromdimenziós változatát. Döbbenetünkre elmondta, hogy akkoriban annyira népszerű volt Mickey, hogy a közönség kedvébe járva kénytelenek voltak a műsorba beemelni. S mit látnak szemeim 2001 augusztusában – a közismert kínai hérók között megjelenik, mint igazságosztó pokémon: Pikatsu, ez a sárga szörnyike... Vége a világnak. Csak az derített jókedvre, hogy a vacsorát az "Old Friend Puppet Restaurant" étteremben költöttük el. Itt a tulaj bábfanatikus, így a falakon üvegezett tárlókban gyönyörű pálcásbábok tömege veszi körül az étkezőket. A terem végében egy, itteni mércével mérten átlagosan kifestett, számunkra igen csak csicsás keretben a Tajvan szerte közismert tv-bábszatórna (!) műsora megy. A darabok a számtalan földi és égi hős kalandjait mesélik el – bizony kissé lézerbuzogányos, nindzsás modorban. A bábok, mint a régiek is, mindent "tudnak", szemük, ajkuk mozog, öltözetük aprólékosan korhű, hajuk lobog, vívnak, elesnek, győznek... Az étterem éjfélkor zár.

Ötödik nap: átutazás Kaoshiungba, látogatás a Művelődési Központban

A szigetország déli részén fekvő városba ötórás autóbusz út vitt. A táj lassan átváltozott, a hegyek eltűntek, mindenütt megművelt földek. Kaoshiung megye Tajvan éléstára. A Nap ontja sugarait, a párás meleg alig elviselhető egy közép-európainak. A busz természetesen légkondicionált, de az út végén ki kell szállni. Szerencsére a Művelődési Központ és Múzeum légtere is szabályozottan hűtött. Az itt található bábgyűjtemény - számra és változatosságra tekintettel egyaránt - Tajvanban legtekintélyesebbnek számít. A 6000 darabra rúgó állomány minden fontosabb kellékre kiterjed. Bábok, díszletek, hangszerek, szöveggönyvek várják, hogy légkondicionált raktárakban gondosan őrzött fém-tárlóikból időnként kikerülhessenek a látogatók elé. Az intézet büszke arra, hogy szinte minden nagy árnyjátékos hagyománnyal rendelkező területről vannak mintadarabjai. Így láthattam török, jávai, de görög és máltai, sőt tuniszi figurákat is. Természetesen a bivaly- és szamárbőrből készített kínai kézműves remekek vitték el a pálmát. A kijáratnál faltól falig tükör felé fordított árnyszínpad áll. A látogatók számára két, az eredetihez hasonló anyagokból és technikával elkészített báb áll rendelkezésre. Aki kíváncsi, mire lenne képes egy árnyszínházban a szemmagasságig kurtított vászon fölött átpillantva, a fal tükörben megnézheti, mire jutott. Az ajtó mellett egy asztalon nagyobb darab bivalybőr, fakalapács és vésőkészlet. Egy utolsó szembesítés a nemes, nehéz iparművészettel – bárki vésheti, vághatja az anyagot. Percek alatt kiderül, hogy ez bizony nem gyerekjáték: erő, gyakorlat és tehetség kell hozzá, s nem is kevés. Még aznap látogatást tettünk egy még élő, ma már ritkán – csak megrendelésre – alkotó árnybáb-készítő mesternél. Ő maga élő legenda, szerepel a tajvani hagyományokat feldolgozó könyvben. (A számomra dedikált, testes kötetet ott kellett hagynom: a repülőn szállítható poggyász súlya erősen limitált.) Szállásunk egy bábjátékosnál volt, akit 2000-ben vendégül láttunk Sárospatakon. A viszontlátás örömeinek kölcsönös kinyilvánítása után kiderült, hogy még aznap különleges esemény részesei lehetünk. Az esti órákban egy

közeli városka kicsiny kegyhelyén ad elő társaival marionett-bábos jeleneteket egy ünnepek keretén belül. Egy kicsit izgultam, mert a hajnali kettőt nevezte meg legkorábbi időpontként, mikor ágyba kerülhetünk. A másnapi angol nyelvű előadás könnyedségét ez nem látszott megalapozni, de bíztam a méregerős kávé hatásában és szerencsére nem maradtam ki a spontán alakult eseményből. Viszonylag hamar megérkeztünk és egy házsorral szemben megálltunk. Szemközt hagyományos kínai együttes zenélt. Határozottan kirajzolódó fúvós és ütős szekciókra tagolódva összesen tizennégy ember adott elő egy zenés-énekes darabot az éjszaka kellős közepén. Az egyébként is éles hangú nyelvsipos fúvósokhoz és az igen karakteresen csimpolyázó kínai gonghoz a modern elektronika segítségével erősítették fel a "csöndesebb" hangszerek és természetesen az énekesek hangját. Alvásról szó sem lehetett. Kerülve a feltűnést körülnéztem: a csendrendelet végrehajtására irányuló szándék jeleit kerestem – hasztalan. Az utcán még javában ment az autóforgalom, itt-ott még nyitva tartottak az apró éttermek, emberek jöttek, mentek, báméskodtak. A zenészek fölé a ház homlokzatából kihúzott vászontető alatt alig lehetett bekukkantani a kicsiny kerámiaszobrokat tartó oltárig. A kettős, himzett zászlókkal díszes kapuzaton át ugyanis végig befelé embermagas, feliratos vörös koszorúk és színpompás virágkompozíciók tömött sora állt. Középpütt az oltárig hosszú, süteményekből és gyümölcsökből izlésesen komponált porciókkal megterített sárga terítés asztal, mindenütt az apró piros tűzpötyökkel százsámra izzó áldozati pálcák füstjének kékje, templomi feliratok, zászlók erdeje, kegytárgyak, gyertyafény és illatok. A zenekar pedig rendületlenül játszott – Kwan Goan-nak, a föld istenének születésnapja volt. Az istenség szórakozásra vágyik ... ételre, italra - természetesen éteri változatban. Lát és hall mindent. Figyeli az embereket, akik különösen tisztelik őt és áldozatul felajánlják ezeket a falatokat, illatokat, hangokat. Ying-yuan Hsueh, a bábos és társai – három zenész -, bábelőadásukkal kedveskedtek a földmozgásoktól sújtott vidék istenének. Az előbbi csoport állványai, székei, hangszerei valamint az apróbb felszerelések pár perc alatt eltűntek a szinte a föld alól előtermelt kisbusz rakterében. A zenészek - férfiak, nők, fiatalabbak, idősebbek vegyesen - a kapuzat mellett álló szerényebben díszített asztalról süteményt, gyümölcsöt eszegetnek és az elmaradhatatlan friss, tűzforró uolong teát szürcsölik a még mindig 28° C melegben. Közben váltanak pár szót –, nem értem, de gesztusaikból úgy tűnik - a produkciót minősítik. Elégedettnak látszanak, kedvesek, mosolygósak és láthatóan fáradtak. Hsueh mester, a Chin Fei Feng Puppet-Show Troupe kiemelkedő képességű művésze aznap-éjjel három felvonásban mutatott be zsánerjeleneteket 40-60 cm-es marionettjeivel. Minden bemutató előtt a templomszolga segítségével kérte az istent, hogy fogadja el áldozatát – a munkát, amelyet mesterien végzett. A kínai művészek jó híre nem alaptalan. Amit művelnek, azt elképesztő pontossággal teszik, nem ritka az ördögösség, a varázslat határát súroló tudás. Azon az éjjelen ilyen volt szerencsém látni. Az öröklött – ezért aztán többségében százéves – bábokkal Hsueh mindent ugyanúgy tud, mint az, akitől egy napon azokat átvette. Meg sem próbálom leírni, mit láttam. Inkább talán azt, hogy a műsorra egy csomó, kisebb-nagyobb gyerek jött elő – sokuk talán az ágyból, pizsamában. Nem akartam

hinni a szememnek, amikor ezek az ébenhajú kicsi lánykák, legénykék szép csendben ellepték a székeket és - ahogy azt kell - nézték a bölcs bíró monológját, a sárkánykigyó táncát, a labdázó fiúcska mutatványait, a fiatal pár beszélgetését. Itt, a maroktelefonok, mopedek és a személyi számítógépek hazájában, ahol ezek a gyerekek elektromos mininindzsát kaphatnak szülinapra a tradicionális bábszínház megint győzött. Iszonyú zajjal, puskaropogás-szerű tűzijátékkal hajnali egykor fejeződött be Hsueh mester áldozati előadása. A művész meglegegedetten és kissé fáradtan gyűjtötte meg a sokszáz áldozati papírpénzt és a további füstölőket. A pizsamás nézősereg elszivárgott, a bábszínház visszakerült a ládába, egy kerty tea, apró falatnyi sütemények - résnyi szemekkel hazaautóztunk. Uramisten, már ma van és én kilenckor előadok!

Hatodik nap: előadás a Dagangshan Múzeumban

Csak a kávé segíthetett. Újra átgondoltam a mondanivalómat, ellenőriztem a diaképek sorrendjét és még egy magyarázó ábrát rajzoltam. A múzeum lépcsőjén kiragasztott plakát kínai írásjelei között tisztán olvashattam a nevem: Mr. Laszlo SZENTIRMAI. Már gyülekeztek a tajvani kollégák, akik - augusztus lévén - a rendes szabadságukból áldoztak rám időt. Ilyen megtiszteltetés sokáig emlékezetes marad a számomra. A befogadó és alkotó alapállás közötti különbség pedagógiai hasznára igyekeztem rávilágítani. Ha a néző csak nézi az előadást, hallgatja a mesét, nem lehetünk teljesen biztosak abban, hogy a mű üzenetét teljes mértékig magáévá tette. Ám ha olyan munkába vonjuk be, amit a rendező is végez: kifejti a mű magvát, alakot ad neki és mozgásba hozza, életre kelti – akkor a helyzet más. Az ottani szokásoktól eltérő, a hagyományokra támaszkodó, de kreatív mozzanatokkal teli magyar változatot mutattam be tanulói és hallgatói munkák segítségével. Ott, közösen elkészítettünk egy aprócska dobozszínházat, amelyet többen maguk lemásoltak, megcsináltak. Ms. Su-Lian igazi mestermunkát végzett, fordított rendületlenül. Amikor a munkára került sor, már a testnyelv is elég volt. Mindenki másolta az ökonomikus mozzanatokat, gyorsan és pontosan követtek. Én csak a képírással és a pálcikával való étkezéssel tudom ezt magyarázni, no és a szorgalommal, amit lépten nyomon tapasztalni lehet. Háromórás kemény munka volt, de megérte. Apró karikatúrákat, autogramot kértek a füzeteikbe – életemben nem tisztelt meg ennyire hallgatóság az elismerésével.

A délutánt egy bonsai mesternél töltöttük. Sosem kedveltem ezt a művészetet. Most is elszörnyedve fedeztem fel az itt-ott kibukkanó drót-béklyókat, amelyekkel a természetes iránytól eltérő útra vezetik az egyes ágakat. A kész munkák persze lenyűgözőek. Seregével a nyolc-tíz centis, öt-hatéves fák – kövön, törött cserepedényen, sziklák között, bronztálon. Előkerültek az oklevelek, világversenyek elismerő sorai, plakátok. Mindenki nagygyá lehet valahol ebben a gazdag világban, csak legyen tehetsége, kitartása, szerencséje.

Hetedik nap: Ending és vidéke

Átutaztunk Ms. Su-Lian szülei házába. Megismerhettem a tajvani falut. Ending mezőgazdasági terület, ameddig a szem ellát ültetvények. A földek a betonútig megművelve. Gondatlan gyalogos, bizonytalan mopedes itt egyből a rizspalánták közé toccsanhat, ha nem figyel. Az eső nem mindig esik, az öntözőművek különféle megoldásai bukkannak elő mindenütt. Emitt az elektromosság, amott a szélkerék segít. Mindenféle autók, kisteherautók, kerekcses járművek közlekednek megrakva ilyen-olyan áruval. Az út szélén nyitott ponyvás motoros tricikli – az egyik oldalán púpozva ananással. A jellegzetes nádkalapos asszony egyszer-használatos pvc-kesztyűt húz, kiválaszt egy szép példányt, gyakorlott mozdulatokkal meghámozza, csaknem machete méretű késével hat részre osztja, majd feldarabolja az érett, sárgahúsú gyümölcsöt. A lé nem a földre csurog, az illatos darabkák egy háncshengerbe süllyesztett zacskóba kerülnek. Az utolsóba hegyes hurkapálcát tűz, mosolyogva átadja, s a pénzt már nem a létől lucskos kesztyűs kézzel számolja. Órákon át bámultam a töltés melletti árnyas lugas padjáról a nyüzsgő életet. 38 C meleg, 75 %-os páratartalom... a hideg sör eszembe sem jutott. Az alkohol öngyilkossággal ér fel. Sokkal jobb a víz vagy a meleg tea, egy kendő, legyező... Akik itt előttem oda-vissza közlekedtek, dolgoztak és ilyenre nem is gondolhattak. Ráeszméltem, hogy évek óta először nyaralok, élvezem a semmittevést.

Egy kisebb autós körúttal eljuthattam a környék több nevezetes helyére. Majd száz éve egy nagyobb földmozgás nyomán szürke tufahegyek emelkedtek ki. A növényzet már kezdi visszafoglalni a területet, de a táj nagy részét még mindig a csupas, tarajos gerincű, szürke horzsaköves vonulatok uralják. Kétszáz méternél alig magasabbak, de hosszú völgyeik, a bennük kanyargó utak különös élménnyé teszik a mindennapos utazást is. Templom itt is van, egyike a gondosan számon tartott 47 és fél ezernek, amely kiszolgálja a lakosság felét kitevő hívőket. Mellette apró étterem. A kijárat mellől látszik a hátsó udvari ketrec, benne a kistermetű csirkék árnyékba húzódva igyekeznek túlélni a meleget. Velünk éppen szerencsénk volt, de jönnek majd mások és elköltenek egy-egy adag sültet. A templom az eddig látottakat is felülmúló, aprólékos finomsággal készült, tarka külső díszítéssel büszkélkedhet. A bejárat mellett mosdó, csapok, folyóvíz, tisztaság. Felfrissülve léphettünk be a szent helyre, ahol az elmaradhatatlan füst - huzat híján - méltósággal szertelengedezve mindent összeköt. Benn a kinn láthatókkal vetekedő szépségű faragott kőszobrok, arany-vörös színben pompázó fafaragások, csillogó márványpadlózat, nehéz selyemzászlók, zene – és gyerekzsivaly. Az előtérhez közel a templomszolga asztala, mögötte a füstölőpálca csomagokkal, áldozati papírpénzekkel teli polc, odább teaceremóniához kialakított nehéz kőasztal, lakkozott farönk-puffok. Egy kisebb szekrény tetején apró színes tévé ontja a híreket. Ezt látni kell. A templomszolga felesége sárkányszemeket hoz kedveskedése jeléül. Ezek egy bokor termései, amelynek ágairól fűrtökben lógnak le a diónyi méretű, mogyorószínű héjú kocsányos gyümölcsök. Ha ujjainkkal feltépjük a vékony héját, előbukkan a kocsányos hús, belőle áttetszik az egyetlen fekete, borsó-

nyi mag. Édes. Hűtve – mondják - még finomabb. Elég nehezen küzdötték le féltékenységüket, én vagyok az első magyar itt. A mag ehetetlen. Ezt “beszéljük meg” barátkozásként, végül ki is dobjuk. A gyerekekkel együtt megeszünk vagy harmincat. Az elmaradhatatlan fényképezkedéskor már mindannyian a képre kerülünk. Kivétel az asszony, szabadkozik az öltözete miatt, a mosás mellől szaladt be. A mosoly, az udvariasság itt nem álca, nem akar megsérteni, de szabadkozni sem akarna, amikor majd megmutatják a bizonyító erejű képet – itt járt egy magyar. Az autóban kellemesen hűvös az idő, a füstszínű fóliával bevont ablakok mögött a nap ereje is gyengébb. Városon megyünk keresztül, fenyegető felhők kerekednek, szél fú. Bele-bele kap a lányok hajába, felemeli a járdaszéli kirakodóvásár asztalainak terítőit. Az emberek tudják, tüstént itt a zivatar. A korábban gondosan kirakott áruk sietős mozdulatokkal kerülnek vissza a nyitott ajtókkal várakozó kisteherautókba. Pedig jobb lenne megszabadulni tőlük. A tőzsde kicsit ingadozik. Kapni mindent – iparit, kézműiparit, elektromost, elektronikust - többnyire párban, trióban olcsóbban. A recesszió itt ólálkodik a kertek alatt. A viharos erejű esőt egy japán étteremben “vészeltük” át. Tajvanban szeretik a japán konyha remekeit, de nem szívesen emlékeznek az 1895-1945 közötti megszállásra. Meg tudom érteni. A berendezés puritán, a színek a nyers fáéval harmonizálnak, a vonalak egyszerű egyenesek, az arányok mennyeiek. A falat nemes, dús rizspapír tapéta fedi. Itt-ott vékony fekete keretben gyönyörű, lendületes kalligráfiák, a tus és az ecset boldog házasságából született életerős gyermekek. A plafonon fehér papír lampionok függenek, gyöngyházfény mindenütt. Könnyű, egyszerűen elkészített fogások követik egymást, köztük az elmaradhatatlan halfélék, a kikerülhetetlen, de nagyon ízletesre fűszerezhető nyers tonhal és társai, a szushi, kagylók, rákok. A húsvévesben rizsből készült tofu kockák remegnek. Mindenből csipegetünk. Főszerep a beszélgetésé, senki sem siet, az étkek fele amúgy is ehetetlenül forrón kerül az asztalra. Húsféle érkezik vastag öntöttvas serpenyőn, fedő alatt, még fröcsög, előttünk lesz “sült”-té. Minden friss és gyorsan készen van. A rendeléstől eltelt három perc múltán hozzák a fogásokat. Itt ez a szokás. Ahol később jött a pincér, azokat az éttermeket – vendég híján – már bezárták. Kinn ömlik a trópusi eső, mi benn kényelmesen eszegetünk – valami hasonló lehet a mennyország. Két óra vonaton, újabb metszet életről, társadalomról. Jegyeinket háromszor látta hivatalos személy: felszálláskor a peronkapuban, a vagonban, majd végül a peronkijárat kapuban. Minden rendben volt... Nantou-beli vendéglátóim egyike elénk jött. Boldogan lobogtatta a 17-ei nagy rendezvény plakátját. A tömérdék betű és kép között felfedeztem a sárospataki bábfesztivál emléklapját. Elakadt a hangom, ez már több, mint a szokott udvariasság. Megérintett az élmény ereje – nekik ugyanolyan szenzáció volt Magyarország, mint nekem Tajvan. Biztos, hogy a Wang King Hotel legmegilletődöttebb lakója én voltam.

Nyolcadik nap: Nantou és környéke

Kipihenten ébredtem és nagy lelkesedéssel készültem az előttem álló napra. Li Ming Hwa úr, az itt tartózkodásomat elősegítő bábszínház igazgató ígérete szerint megláto-

gatunk egy bábkészítő farfaragó mestert. Az utcákon váltakozva ép, felújítás alatt álló, vagy újonnan épülő házak, háztömbök között beépítetlen foghíjak. A függőleges, hosszú, színes reklámfelületek sem takarhatják el az 1999. évi szörnyű pusztítás összes nyomát. A tűzfallá vált oldalakon még látszik a leomlott emeletek összes falburkolata – a valahai itt lakók apró intimitásait a ma napfénye közszemlére teszi. Li Ming Hwa mester “másodállásban” egy kis helyi kereskedelmi csatorna főnöke, amely amolyan tv-shopként igen jó nézettségi mutatókat mondhat magáénak. Ez a viszonylagosan nagy ismertség az alapja annak a jótékonyági tevékenységnek, amelynek kapcsán az ország távolabbi területeiről származó adományokat tud szerezni és elosztani. Helyben is lelt partnereket, a terület parlamenti képviselőjét is támogatói között tudhatja. Az állami segítség sem hiányzik. Szorgalmas a tajvani nép és igyekszik gyógyítani a sebeket. Az építkezés, a javak pótlása ma is töretlenül folyik. Az állványok jó része – alig hittem a szememnek – bambuszból készült. Messziről ugyanolyan, mint a miénk, csak ez könnyebb, az összeköttetéseket erős huzallal hozzák létre. Az építészet eltér a miénktől. A váz, vagy a falak nagyobb része öntött beton. A földrengésbiztos technológia meghatározza a létrehozható méretet, formát és bizonyos tekintetben a belső arányokat is. A tetők többnyire laposak, vagy kicsi a lejtésük. Sehol a hagyományból jól ismert hajlékony, sarkantyús tetőforma. A falakon igen elterjedt a kerámiaburkolat és a rozsdamentes krómacél. Az utóbbi általában erkély- és ablakrács, ajtó, nagykapu formájában jelenik meg és e tekintetben az ízlés minden mintája fellelhető. Az ablakok viszonylag kicsinyek, csak a “nappalikon” láthatunk nagyobb nyílásokat. Minden felületért, ahol a nap melege betörhet ventilációval vagy légkondicionálással kell fizetni. Az épületek tetején elmaradhatatlanul ott csillognak a sokhektós, rozsdamentes krómacél víztározók, egy házon néha több is. Tajvanban a “jéghideg víz” ismeretlen fogalom, azt csak ivóvízként és mesterségesen előállított formában ismerik. A nap melege megteszi a magáét, még késő éjszaka is langyos víz folyik a kék csapból. Délután felkapaszkodtunk egy kisebb autóval a földrengés és tájfun sújtotta területekre. Az út szurdokokban, völgyek oldalán, vagy fölöttük, szubtrópusi erdővel útpadkáig benőtt területeken keresztül haladt. Újonnan épített szakaszok váltják a régieket, egy-két klinkertégla burkolatú apró alagúton is átmertünk. Az apropót a tévé számára való felvételek készítése adta, de megegyeztünk, hogy magasból lesodort köveket is gyűjtünk, amelyek egy művészcsoporthoz közreműködése után már megrázó erejű emléktárgyként kerülnek jótékonyági aukcióra, vagy az illetékes politikusok asztalára. Beljebb a völgyekben égre nyitott kőfalak, vekni méretű kavicsokkal fedett szikla áradat alján csillogó vékony patak kutat lefelé. Közvetlenül a szélein a ráfröccsenő víztől csillogó színes kőzetek, de egy lépésre tőle már mindenütt a tájfun által dagasztott, hömpölygő vízáradat partokra, fatörzsekre, valaha pompázó virágokra festett, gyilkos, sötét sára. Minden sötét. Emitt valaki valaha kedves kiskanala áll ki a mindent elfedő sárkeregéből, ezüstje fakón csillog. Amott arasznyi darab egy iskolatáska hevederéből, a csat akadt be a lesodort téglák közé. Vajon él-e még, aki addig a szörnyű napig használta? Tépett textilanyagokat lehet felfedezni, de sose tudhatom meg trikóból, vagy az ajtók fölött lengő apró zászlóból tépte le az áradat. Sokat sejtető nyomok, torok-

szorító részletek. A patak most a tőle megszokott csobogással űzi el a csöndet. Inkább hallgatózik, mint zajong, az egész olyan, mintha várakozna. Fentebb autók, munkagépek erőlködnek, egy-két kurjantás is lebucskázik a lecsupaszkodott szurdokok között. Az emberek remélnék és dolgoznak. Két kanyarral odébb kis hegyifalu. A szélén idős asszony sarat lapátol ki háza fogadószobája ajtaján. A váltócipőket ki tudja hova sodorta az áradat. Nem is nagyon fontos az, amikor bőröndnyi kődarabok vannak a belső szoba közepén. Embermagasan húzódik a sárfolyam kérge, itt-ott a talajvesztés közben, a reménytelen kapaszkodáskor megcsúszott kezekkel kaszált nyomok. A sarokban szép magas régi szekrény, faragványában agyagüledék. Az ablakkeretből hiányzó tábla, valahol lenn van az út túloldalán tátongó völgyben. Belátok az üres szobába. Magasan a sárvonal fölött egy kép lóg – talán az egyetlen, ami megúsza a Toradzi dühét. A torkom már percekkel ezelőtt elszorult, nem is vettem észre, hogy milyen sok a moszkító. Dühödten agyoncsapok egyet, de igazából a tájfunra gondolok. Az út visszafelé igen csendesre sikerült. Hiába a völgy alján lüktetve élő város zaja, fényei, forgalma, nem segít a bambuszerdőből kibukkanó templom látványa sem. Fenn – ahonnan lejöttünk - még nem mindenütt van áram, talán a tévét sem láthatják, pedig most is látható a sűrűn ismételt hirdetés: ne feledkezzék meg senki az adakozásról. Első alkalom, hogy nem érzem az étel ízét.

Kilencedik nap: Nantou - tanítás, tanulás

Reggel kilencre kellett beérkezni a több emeletes Művelődési Központba. A földszinten könyvvásár, az emeleten tanításra is alkalmasan berendezett terem. Gondosan előkészített anyagok, eszközök, a folyosón kisiskoláskorú gyerekek gyülekeznek, javarészt harmadikosok, de sok a negyedikes forma is, sőt egy csöpp kislány is van közöttük – talán elsős lehetett tavasszal. Utolsó kortyok a vizespoharakból, a kiürülteket összeropantják, azok szívószállal együtt a nagy hulladék-gyűjtőben végzik, a többit behozzák a terembe. Ms. Su-Lian fordítja a mondandóimat, a kiadott kínai fordítást fél szemmel lesve kísérik a hallottakat. Kisvártatva tv-stáb érkezik. Nem késtek, hanem az igazgatónál kezdtek, aki rövid tájékoztatást adott a ritka eseményről – egy európai dolgozik a nantoui gyerekekkel. A kamera senkit sem zavart, a gyerekek szépen dolgoztak, sokan kreatívabbnak tünnek, mint a Pen Dan iskola kisdíákjai. Nagy szabadsággal átalakították az alaklemez segítségével nyerhető pillangó-formát, nem győztem csodálkozni. Délután okosabb lettem. Nantou és környéke "logo"ként a lepkét választotta. Nem kevés repked a hegylábi erdők mentén, változatos színeik, formáik lépten-nyomon feltűnnek, már a régi festményeken is megszokottak. Az operatőr mindent gondosan rögzít. Kamerával a vállán mindenhol megáll, rövidebb-hosszabb snitteket vesz fel. Közben a kartonból kivágott, áttört felületekre színes celofándarabok kerülnek, végül helyére kerül a hasított végű szívószáלבól készült fogó. Mindenki igyekszik kipróbálni újdonsült árnyfiguráját, az asztalon álló apró árnyszínház megtelik tulipánokkal, pillangókkal – mindenből jóval több van háromnál. A jókedvű, boldogan játszó gyerekekkel zárja a felvételek sorát az operatőr. Amilyen csendben beosont, úgy ment el. Hüvelyk- és mutatóujjából "o"-t formázva csak egy aprót intett, de az nagyon jól esett. A diavetítésre beszívárogtak

Czóbel Béla: Támaszkodó férfi akt

bokat az időjárás, és a katasztrófák rongálják. Itt elképzelhetetlen lenne, hogy a földrengés nyomán összerogyott templom helyén ne az eredetit rekonstruálnák – hajszál pontosan. Liu mester azonban bábfejeket is farag. Li Ming Hwa úr együttese számára is készít, ha megrendelés érkezik. A műhely egy magas hátsó szoba. Faltól-falig, padlótól-plafonig nyitott polcos szekrény takarja az összes falat. Mindenütt faragott faszobrok - a készültség lehetséges összes fokozatában. Egyesek gyűjtött, antik darabnak tűnnek, mások láthatóan Liu kezenyomát viselik. Finom porréteg mindegyiken, felfelé természetesen egyre vastagabban, ritkán veszik kézbe őket. A munkapad előtt hordónyi farönk, teteje a fával munkálkodás összes nyomával. Egy elektromos fűrész és egy apró csiszolókorong az összes gépesítés. Odább az asztalon vésők, kések – mind célszerszám. Mindenütt akadnak festett fejek, egyesek még fehérek vagy vörösek, sokuk a kifestés későbbi fázisában van. Egyikről, másikról már csak a haj hiányzik. A mester kezében lúdtojásnyi fafej, pengeéles késsel, apró mozdulatokkal alakít egy finom leányarcot. Beszél

pedagógus kollégák is. A három órás munka után kiosztott kis ajándékoknak, a Magyar-országot bemutató apró füzeteknek igen nagy volt a becsülete. Jó érzés volt magyarnak, tanárnak lenni.

Éppen csak bekaptunk valami rizses finomságot, máris mentünk a város túlsó sarkába. Egy templom előtti térről nyíló sikátorban lakik Liu mester, fafaragó. Egyike annak a sok ezernek, aki még ma is viszonylag szerény eszközparkra, de lenyűgöző szorgalomra, istenadta tehetségre és hagyománytiszteletre támaszkodva fafaragóként tartja fenn magát. Nem csak végzi, hanem tanítja is a mesterséget. Tanítványai fogják folytatni a végenincs munkát, ami folyamatosan felmerül egy olyan országban, ahol a műkinccs értékű egyedi dara-

és dolgozik. Pár nap múlva New Yorkba megy egy sok műfajt bemutató eseményre, de még ki akarja egészíteni a kollekciót. Az eső elől, ami közben szépen eleredt a város egy másik pontjára "menekültünk". Lassan megértem, miért nem azt mondják, hogy Nantou "városban" vagyunk – ez a település egy agglomeráció – Nantou county. Már estefelé járt (Tajvanban fél nyolckor már erősen sötétedett), de mindent nyitva lehetett találni. Sok helyen javában ment a munka, nem csak a kis üzletekben, hanem a különféle műhelyekben is. Egy nyitott ajtóból be lehetett látni egy varrodába. Itt apró ajándéktárgyakat is készítettek eladásra, de a fő profil a templomokban használt különféle zászlók előállítására volt. Jó ideig bámultam a munkát. Látni érdeklődésemet, invitálásukra egy sereg olyan munkafázist láthattam, amely a vásárló előtt titok marad. Késő este volt, amikor elindultunk pihenni. Ők tovább dolgoztak, még maradt egy kevés elvégezni való. Ázsiai kistigrisek – tanuljuk földrajzórán. A nagy szorgalomról nem szólnak a leckék ...

Tizedik nap: Taichung és környéke

Nem sokat pihentünk, délelőtt egy kis szomszéd faluba mentünk át, ahol egy öntevékeny szülői munkaközösségnek – érdeklődő mamáknak, nagymamáknak – számoltam be a bábjáték magyarországi alkalmazásáról. Először ők mutatták be a szabadban egy készülő színi előadásukat, majd visszavonultunk a könyvtárkonténerbe (!) és én vetítettem le a hozott diakepeket. Egyikük már járt Magyarországon, mindent dicsért, csak a konyhánkra panaszkodott: túl zsiros. Ezt az egy pontot kivéve mindenben megegyeztünk. Megbeszéltük a látottakat, majd előhozakodtam a kérdésemmel, miért van konténerben a könyvtár? Egymásra néztek: ez egy új gyűjtemény, a régit mindenestül elvitte egy hatalmas esőzés. Nantouba visszatérve újra összepakoltam a csomagjaimat. Tudtam előre, hogy késő este lesz, amire visszatérünk Li Ming Hwa úr együttesének szabadtéri előadásáról. (Másnap reggel már nem lesz lehetőség szöszmötölni, korán indulunk vissza Tajpejbe.) Az előadás egy templom előtti téren volt, nagy tömeg előtt. Egy asztal is állt a tér sarkában, mellette fehér inges, nyakkendős urak. Az esti előadást megtisztelte a környék országgyűlési képviselője és a helyi kormányzat gazdasági és kulturális ügyekben illetékes referense. Egy-két szót válthattam a képviselővel, megköszöntem a támogatást, aminek nyomán már napok óta a környék vendége lehettem. Pár udvarias kérdést tett fel, megválaszoltam. Többre nem is volt lehetőség, fülsértő erősséggel tűzijáték vette kezdetét, majd a bábéledés következett. A tömeg jól szórakozott, a gyerekek és a felnőttek is nagy odafigyeléssel követték a zenés betétekkel tarkított tradicionális darabot. Egy-két zseniális trükk mellett arra lettem figyelmes, hogy tulajdonképpen mind a három felvonást egy narrátor mondja el - fejből. A játékosok páratlan ritmusérzéssel játszanak a hallott szöveg szerint, a beszélő pedig széles hangskálát használva különbözteti meg az összes felvonultatott karaktert – nőt, férfit, isteneket egyenesen. Természetesen a templom ezalatt is "üzemel". A füstölők illata elvegyül a tér sarkában álló kemencéből lengedező füst és a tűzijátékból itt maradt, üszkös gyutacsok szagával. Benn imák szállnak fel az istenséghez, több emeletnyi utat tesznek meg a tetőig, ahol monumentális szobra áll. Most a sötétbe vész, lentről alig látni. Nappal talán,

messzebből, jobban szemügyre lehetne venni. A tömeg néha teljes figyelmével a színpadra koncentrálnak. Tombola sorsolás van a felvonások között. A képviselő úr, a városi nobilitások - és persze én is - feladatot kapunk: kihúzzuk a nyertes szelvényeket. Későn, éjfél után lett vége a műsornak. A fáradt művészek - lehetnek vagy tízen, egy nagyobb család tagjai - előbb szétszedik, majd gondosan összecsomagolják a kamionnyi színházat. Mindenki az utolsó elem beemelésére vár. A kocsi lassan megtelik, a kiürült tér végén kifordul az utcára, elvegyül az egyre csendesedő forgalomban. Az utcaseprő egy ezresnek megfelelő borraalót kap, aztán már csak a kissé ormóttan partvis ütemes surranása hallatszik az időközben bezárt templom előtt.

Tizenegyedik nap: ismét Tajpej, az I-Wan Then bábszínház ünnepi műsora

Egyre több a búcsúzás, egyre kevesebb a megmaradt nap. Li Ming Hwa úrral megegyezünk, hogy Sárospatakon, 2004-ben egy napot szentelünk a kínai kultúra bemutatásának. Nem lesz nehéz megtalálni egy estét.

A busz szépen rátért a sztrádára, három óra múltán a fővárosban voltunk. A szállodában eligazítottak, hol lesz az esti előadás. Szerencsére a közelben volt, nem kellett váltogatni a járműveket. Gyalogosan mentem a szeles estében. Tájfutás előtt voltunk, másnapra ígérték, hogy a sziget közelébe ér, de a szele már ott volt. Első alkalom, hogy a mi nyáresténk jutott az eszembe. Egy csodálatos japán előadást láthattam – nagyobb részét a kamera keresőjében. Egy tekerics tele lett. Nem bántam meg. A bunrakuhoz hasonló technikát ilyen közelről még sosem vehettem szemügyre. Ismerős recitativo, jellegzetes torokhangok, óramű pontos mozdulatok – mint egy szertartás. Réges-régen az is volt. Hazafelé már cibálta a szél a pálmák üstökét. A mopedek is valahogy kevesebben voltak. A hétvégét szórakozással töltő embertömeg egy cseppet sem fogyott, a langyosra hűlt estében zajosan hömpölygött. Ők otthon voltak, belém hasított a felismerés – ez az utolsó estém itt.

Másnap Ms. Su-Lian segítségével kijutottam a reptérre. Érkezésemkor hosszabbnak tűnt ez az út. A reptéri váróban flottul megy minden, a csomagokat elnyeli a szállítószalag. A búcsú mindig nehéz. Végül magam is az események szállítószalagjára kerülök, már én is csak egy utas vagyok, visznek a gépek. Tizenvalahány óra alatt, fordított sorrendben minden újra lejátszódik. Eleinte alig van magas termetű, szőke utas, még mindig sok a kínai betű, aztán változik az arány, a budapesti járatra már csak egy tizenegynehány fős kínai iskoláscsoport jut. Táskáikból teniszütők kandikálnak ki, valami sporteseményre jöhettek. Vecsés fölött, háromszáz méterről már mindent látni. A torok elszorul, a szív hatalmasakat dobban. Meg tudom érteni, miért csókolja meg mindig János Pál az anyaföldet.

Hazajöttem. Itt vagyok otthon.

Köszönöm, hogy ott lehettem.